

Ransuilen in de gemeente Reusel.

PIETER WOUTERS

Ik had het gevoel dat het niet goed ging met de Ransuil in de Kempen. Op je gevoel afgaan is niet altijd goed. Daarom ben ik vanaf 1997 begonnen met het inventariseren van geslaagde broedgevallen van Ransuilen. Hiervan een eerste verslag.

In 1997 ben ik gestart met een vijftal gebieden binnen de gemeente Reusel-De Mierden. In 1998 heb ik de inventarisatie van geslaagde Ransuilbroedsels uitgebreid naar het gehele grondgebied van de voormalige gemeente Reusel. Ik ben toen ook begonnen met het verzamelen van een aantal andere gegevens die van belang kunnen zijn rond het broedproces van de Ransuil. Dit heb ik in 1999 voortgezet.

Onderzoeksgebied

Het huidige onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van 3000 ha. Het omvat de gehele voormalige gemeente Reusel, exclusief de Reuselse Moeren, maar inclusief het zuidelijke gedeelte van de Molenheide in Hulsel. In het onderzoeksgebied ligt maar één groot aaneengesloten bosgebied: de Peelsche Heide met een oppervlakte van 300 ha. Verder liggen er nog een viertal bosgebiedjes met een oppervlakte boven de 20 ha: Torenbroek 55 ha, Molenheide zuid 38 ha, Heikant 34 ha en Rouwenbogt 21 ha. De rest van de bospercelen zijn allemaal kleiner dan 20 ha.

Het gebied kan men kwalificeren als agrarisch met verspreid liggende bosjes. Dit agrarisch gebied is allemaal intensief in gebruik. Met uitzondering van het gebied het Beleven: een weidegebied(je) wat sinds kort in eigendom is bij Brabants Landschap en wat extensief beheerd wordt. Ook Het Goor gelegen aan de oostzijde van De Reuselse Moeren wordt extensief beheerd. Dit ligt echter buiten het onderzoeksgebied maar wordt door de uilen wel als jachtgebied gebruikt.

Methode

Vanaf begin mei wordt het gebied in een aantal avonden doorkruist met de fiets. Alle geschikte biotopen worden dan aangedaan. Er wordt gestopt en geluisterd of er jonge Ransuilen roepen. Als de Ransuilen nog klein zijn dan bestaat dit roepen uit een zacht gepiep. Wil men dit horen dan moet je echt stoppen en goed luisteren daar dit gepiep niet ver draagt.

Later in het seizoen als de jongen ouder zijn, vaak hebben ze het nest dan al verlaten of staan ze op het punt om dit te doen, dan hoeft men al niet meer te stoppen bij de diverse biotopen. Men kan dan al fietsend inventariseren. Het roepen is dan hard en draagt ver. Op windstille avonden makkelijk tot 5 à 600 meter.

Als een geslaagd broedsel is gevonden, wordt één van de volgende dagen het nest opgespoord zodat er nog een aantal andere gegevens verzameld kunnen worden. Dit zijn boomsoort van de nestboom, hoogte nest, oorspronkelijke bouwer nest, eventuele dode jongen onder het nest en de braakballen worden verzameld. Ook wordt er naar de roestplaats van het mannetje gezocht. Is dit een 'mooie' vaste plaats of een vage en hoe ver ligt deze van het nest af? Ook hier worden de braakballen verzameld.

De braakballen worden in twee categorieën ingedeeld: de braakballen die voor 100% heel zijn, en de rest: de losse fractie. Hele braakballen worden in het veld al apart verzameld. (Dit gaat goed in kistjes met aparte vakjes of in tray's die gebruikt worden door tuinders om plantjes in te verspenen.) Bij het pluizen wordt de inhoud van de hele ballen apart per bal genoteerd.

Werden op het nest nog jonge jongen aangetroffen dan heb ik ze laten ringen door onze vaste ringer Jan Wouters. Maar jonge Ransuilen verlaten al snel nadat ze beginnen te roepen het nest, en zijn dan bijna niet meer te vangen.

Van alle broedsels wordt een nestkaart ingevuld en opgestuurd naar SOVON.

Resultaten

Aantal geslaagde broedsels

1998 en 1999 staan te boek als muizenrijke jaren. Dit zien we ook terug in het aantal broedsels: 15 respectievelijk 14. Dit is aanzienlijk meer dan in 1997 wat een slecht muizenjaar was. Dat jaar zijn in de 5 onderzochte deelgebieden slechts 2 geslaagde broedsels vastgesteld. In 1998 was dit 8 en in 1999 9 broedsels.

Minimum aantal jongen per nest

Hiervoor wordt het totale aantal jongen gebruikt wat bij een nest is vastgesteld. Dit is het aantal roepende jongen plus eventuele dode jongen die onder het nest zijn gevonden.

In 1998 bedroeg het aantal jongen per nest 2,8. In 1999 was dit nagenoeg gelijk met 2,9 jongen per nest. Wel opvallend is dat in 1998 bij 3 nesten 1 of 2 dode jongen onder het nest werden aangetroffen bij het eerste bezoek aan een nest. Mogelijk dat de voedselsituatie nog niet optimaal was. In 1999 was dit namelijk bij geen enkel nest het geval. (Zie ook Overleving)

Nestboom, hoogte nest en bouwer van het nest.

De Ransuil gebruikt voornamelijk nesten van Zwarte kraaien. Alle nesten waarvan de bouwer is vastgesteld zijn op een na, gemaakt door Zwarte kraaien (n=19), het andere was door een Buizerd gebouwd. Verder werd van 5 nesten de bouwer niet achterhaald.

Zwarte kraaien bouwen hun nest graag hoog in de kruin van een boom. Een logisch gevolg is dan dat de nesten van Ransuilen ook hoog zitten.

De uitgekozen nesten zitten allemaal in naaldbomen met als favoriet de Grove Den (19) en verder Pinus nigra (3) en Fijnspar (1)

Roestplaats mannetje

Zoals bij veel vogels broedt ook hier het vrouwtje alleen. Het mannetje roest in buurt van het nest. Deze roestplaatsen heb ik ook opgespoord. In veel gevallen is zo'n roestplaats overduidelijk. Het mannetje gebruikt één tot een paar plaatsen waar hij de hele broedtijd de wacht houdt. Te herkennen aan de grote hoeveelheid braakballen die er onder liggen. Maar soms is deze niet duidelijk. Dan kan men onder bijna elke boom rond het nest wel een paar braakballen vinden wat er op wijst dat er vrijwel dagelijks in een andere boom werd geroest.

De gemiddelde afstand tot de nestboom bedroeg 12,9 meter. (minimaal 5, maximaal 22 meter)

Het voedsel

Wat Ransuilen eten tijdens de broedtijd is vrij gemakkelijk vast te stellen. Onder het nest en de roestplaats van het mannetje zijn vaak aardige partijen braakballen te vinden. Ook kan men in een later stadium als de jongen al zijn uitgevlogen het nestbos afzoeken op braakballen. Wat vaak nog een aardige portie kan opleveren. De braakballen worden per nest opgesplitst in een aantal categorieën. Nest, roestplaats en losse vondsten. Verder zijn de braakballen verdeeld in hele en brokstukken.

In bijlage 1 worden de totalen gegeven per broedplaats in 1998. We zien dat er onderling nogal wat verschil kan zijn tussen de gevangen prooien. Dit heeft alles te maken met de broedplaats.

Twee voorbeelden. We zien dat de Ransuil die broedt in het Beleven voornamelijk Veldmuizen op het menu heeft staan. Het Beleven is dan ook een echt weidegebied. Ook het paar wat huist in de Bakmannen, gelegen tegen het Beleven, jaagt hier want ook hier bestaat het voedsel voor een groot gedeelte uit Veldmuizen.

Dit terwijl de Ransuil van Torenbroek relatief veel Aardmuis en Dwergmuis vangt. Zeer waarschijnlijk jaagt dit paar op de ruige weilanden en akkers van Het Goor: een weidegebiedje ten oosten van de Reuselse Moeren dat door SBB extensief beheerd wordt.

Ook zijn er Ransuilen die zich meer gespecialiseerd hebben op het vangen van vogels dan andere. Een goed voorbeeld hiervan is het paar van de Achterste Heikant. Hier werden 4 vogelprooien in de braakballen gevonden, waaronder een geringde Vink¹⁾. Daarnaast werden nog 6 geslagen vogels gevonden bij het rapen van braakballen.

De eerste keer dat ik bij het zoeken van braakballen vogelprooien vond dacht ik nog aan een Sperwer/Boomvalk in de buurt. Maar na alles te hebben afgezocht kon ik alleen maar concluderen dat dit het werk van de Ransuilen was. Als je goed kijkt zijn er ook wel enkele minieme verschillen met dagroofvogels. Prooien worden in een boom geplukt, plukken gebeurt onzorgvuldiger (Men vindt minder veren terug.) en van de grotere prooien, vanaf Merel, vindt men vaak nog grotere lichaamsdelen als vleugel(s) en staart terug.

Overleving

Hier heb ik nog niet gestructureerd naar gekeken, maar omdat ik de nesten nadat de jongen zijn uitgevlogen nog minimaal 1 maal controleer, kan ik hier toch wel iets over zeggen. Veel broedsels halen het einddoel, jongen op eigen benen, niet.

Van de 14 broedsels in 1999 waren er 5 binnen een maand na het ontdekken van het nest alle jongen weg. En bij nog eens 3 nesten verdween er in die periode 1 jong. In zo'n goed muizenjaar kan het aanbod van voedsel hierbij geen rol spelen. Er werden dit jaar dan ook geen dode jongen onder het nest gevonden (vgl. Minimum aantal jongen per nest). Bovendien is het

weer goed geweest, zodat dit ook niet een factor van belang geweest kan zijn.

Zeer waarschijnlijk is in zo'n jaar als dit, predatie dan ook de belangrijkste factor voor het wegvallen van roepende jonge Ransuilen. In zeker 3 gevallen heb ik kunnen vaststellen dat de jongen zijn gepredeerd door een naburig Buizerdpaar. En in een geval kon ik de dader van het prederen van een jong niet met zekerheid opsporen, maar zeer waarschijnlijk betrof het hier de naburige Sperwer. Wat er met de overige vier broedsels is gebeurd heb ik niet kunnen achterhalen.

Tweede broedsel

In het gebied de Voorste Heikant werd op 9-5-'99 een roepend jong gehoord. Hij riep nog niet goed door en het kwam piepend op mij over. Daarom zijn we (Jan W. en ik) de volgende dag terug gegaan om de jongen te ringen. We troffen geen jongen aan maar wel vonden we op die plaats een nest. Het vrouwtje zat te broeden op 1 ei. Op 11-6 's avonds ben ik weer gaan luisteren om met zekerheid vast te kunnen stellen of er bij dit nest nu een jong hoorde of niet. En jawel er zat een onvolwassen Ransuil op nog geen 10 meter van het nest luid te bedelen. Op enige afstand zat ook nog een Volwassen uil te 'brommen'.

Op 18-6 zijn we terug gegaan om de eventuele jongen in het nest te ringen. Er lagen in het nest echter 3 eieren, die nog wel warm waren. Ze zouden echter al een tijdje geleden uitgekomen moeten zijn. Op 22-6 ben ik nogmaals terug gegaan om te kijken of het vrouwtje nog op het nest zat of dat ze het broeden al had opgegeven. Er zaten toen echter 3 Ransuilen boven in de nestboom. Het vrouwtje op het nest, het mannetje (?) erlangs en een onvolwassen exemplaar op een zijtak. Bij de controle op 27-6 zat het vrouwtje niet meer op het nest en had ze het broeden op eieren die toch niet meer zouden uitkomen opgegeven. In de literatuur wordt een 2^e broedsel zeldzaam genoemd. Het zou alleen voorkomen

¹⁾ Vink. Geringd op 20-8-95 in de Braken te Reusel als vrouwtje > 1 kj. Terug gevonden in een partij Ransuil-braakballen die op 22-5-98 zijn verzameld op de Achterste Heikant te Reusel. Afstand 2.1 km. *de Blauwe Klauwier* 25 no.3 (1999)

in voedselrijke jaren, wat 1999 dan ook was.

Dankwoord

Speciaal wil ik Jan Wouters bedanken die toch maar weer steeds bereid was om meteen de volgende dag na het horen van piepende jongen een Ransuilenbroedsel te ringen. En ook Jan Kolsters voor het controleren van sommige muizenkaakjes.

Literatuur

Bodbiel A.: Gedrag en voedselkeuze van broedende Ransuilen *Asio otus* in ZO-Brabant. *Limosa* 70(1997): 97-100.

Lange R. et al: Zoogdieren van de Benelux. Herkenning en onderzoek. Jeugdbondsuitgeverij, 1986.

Manen W. van: Territorium- en nestkeuze bij de Ransuil *Asio otus*. *Limosa* 65(1992): 1-6.

Manen W. van: Censusing Long-eared Owls *Asio otus* in the breeding season. *Bird Census News* 3(2): 16-23. (1990)

Wouters P.: Uilen in de Kempen in 1997. *De Blauwe Klauwier* 24 (1): 8-11. (1998)

Wouters P.: Uilen in de Kempen in 1998. *De Blauwe Klauwier* 24 (3): 8-11. (1998)

Bijlage 1: Prooien (geslagen gevonden en uit braakballen) per broedlocatie in 1998. Het eerste getal geeft het aantal gevonden exemplaren per soort aan. Het tweede getal (tussen haakjes) geeft aan hoeveel procent dit is van het totaal aantal prooien op die locatie.

Soort	Locatie	Koppen-aardse Heide zuid	Koppen-aardse Heide noord	Kruisven	Kleine Cirkel	Potjes Pedje	Torenbroek	Postelse-dijk	Achterste Heikant	De Hoek	Bakmannen	Beleven west	Ziek-bleek / Beleven-se loop.	Kattenbos	Molenheide	Totaal
Bosmuis		49 (57.0)	30 (50)	29 (30.6)	11 (19.7)	28 (47.5)	48 (43.2)	61 (57.0)	30 (50.8)	14 (48.3)	36 (34.3)	6 (19.4)	22 (51.2)	3 (23.0)	40 (53.3)	407 (43.9)
Huismuis								1 (0.9)			1 (0.9)					2 (0.2)
Dwergmuis			1 (1.7)	2 (2.1)	1 (1.8)	4 (6.8)	6 (5.4)	3 (2.8)	2 (3.4)	1 (3.4)	2 (1.9)				2 (2.7)	24 (2.6)
Veldmuis		20 (23.2)	18 (30)	20 (21.0)	16 (28.6)	13 (22.0)	16 (14.4)	25 (23.4)	8 (13.6)	8 (27.6)	39 (37.2)	20 (64.5)	6 (13.9)	4 (30.7)	17 (22.7)	230 (24.8)
Aardmuis		8 (9.3)	3 (5)	29 (30.6)	12 (21.4)	10 (16.9)	25 (22.5)	5 (4.7)	6 (10.2)	3 (10.4)	7 (6.7)	3 (9.6)			4 (5.3)	115 (12.4)
Rosse woelmuis				2 (2.1)	2 (3.5)		5 (4.5)	5 (4.7)	1 (1.7)		2 (1.9)				3 (4.0)	20 (2.2)
Ondergrondse woelmuis		2 (2.3)	1 (1.7)	1 (1.0)					2 (3.4)		2 (1.9)					8 (0.9)
Woelmuis spec.										1 (3.4)						1 (0.1)
Bospitsmuis		1 (1.2)	2 (3.3)	1 (1.0)	6 (10.7)		4 (3.6)				3 (2.9)					17 (1.8)
Dwergspitsmuis			2 (3.3)	6 (6.4)	2 (3.5)	1 (1.7)	1 (0.9)	1 (0.9)			2 (1.9)					15 (1.6)
Sorex spec.					1 (1.8)											1 (0.1)
Huisspitsmuis			1 (1.7)		1 (1.8)	1 (1.7)				2 (6.8)		1 (3.2)	1 (2.3)		5 (6.7)	12 (1.3)
Woelrat		2 (2.3)	2 (3.3)	1 (1.0)	2 (3.5)						1 (0.9)	1 (3.2)	2 (4.7)			11 (1.2)
Bruine rat							1 (0.9)								1 (1.3)	2 (0.2)
Konijn		1 (1.2)					1 (0.9)				3 (2.9)		1 (2.3)			6 (0.6)
Vogel spec.		1 (1.2)		2 (2.1)			2 (1.8)	4 (3.7)	10 (17.9)		3 (2.9)		11 (25.6)	5 (38.5)	2 (2.7)	34 (3.7)
Kever spec.		2 (2.3)		2 (2.1)	2 (3.5)	2 (3.4)	2 (1.8)	2 (1.8)			3 (2.9)			1 (7.7)	1 (1.3)	17 (1.8)
Totaal		86	60	95	56	59	111	107	59	29	104	31	43	13	75	928